

MİLLÎ MÜCADELE VE RAUF ORBAY BEY

TURKISH INDEPENDENCE WAR AND RAUF ORBAY BEY

Hilmi ÖZDEN¹

Özet

Rauf Orbay, Mondros Mütarekesini imzalaması nedeniyle sürekli suçlanmıştır. Hâlbuki Millî Mücadele'deki vatanperver tavrı unutulmamalıdır. Mustafa Kemal'in dava arkadaşı olarak birlikte hareket etmişlerdir. Fakat daha sonra Atatürk'le yolları çeşitli nedenlerle ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rauf Orbay, Millî Mücadele, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Abstract

Rauf Orbay was repeatedly charged with signing the Armistice of Mondros. However, his patriotic attitude in the National Struggle should not be forgotten. He acted together as a friend of Mustafa Kemal. But then Atatürk and his ways were separated for various reasons.

Keywords: Rauf Orbay, National Struggle, Progressive Republican Party

Giriş

Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964) bir Osmanlı amiralinin oğludur. Bahriye subayı. 1913 de Hamidiye Zırhlısı komutanı olarak milli bir kahraman olmuştur. 1. Dünya savaşında donanmada ve görevli olarak İran'da bulundu.

1. Mondros Mütarekesinin ağır şartları ve Rauf Bey:

Osmanlı delegelerine göre mütarekenin şartları aynen kabul edilmez ise kendileri ya imzaya veya geri dönmeğe davet olunacak, bu takdirde elde edilecek küçük değişikliklerden de yoksun kalınacaktı. (Osmanlı delegeleri İstanbul'a gönderdikleri telgrafta şunları bildirdiler: "Mütareke şartları gayet ağır ve son derece elimdir. Andlaşma şartları İtilaf Devletleri arasında evvelden kararlaştırılmış ve tesbit edilmiş olduğundan İngiliz amirali bu şartları bize imza ettirmeğe memurdur"). Ayrıca eğer İngilizler savaşa devam ederek İstanbul'a girerlerse o zaman ileri sürecekleri şartlar bağımsızlık ve varlığımızla bağdaşamayacak kadar ağır olabilirdi.

¹ Prof. Dr. - ESTÜDAM

Yirmi beş maddeden ibaret olan ve İtilaf Devletleri adına İngilizlerin Akdeniz Donanması Komutanı Amiral Calthorpe tarafından imza edilen bu mütarekenin hükümleri çok ağırdı. Türk delegasyonu Hüseyin Rauf (Osmanlı Bahriye Nazırı), Reşad Hikmet (Osmanlı Hariciye Nezareti Müsteşarı), Sadullah (Erkan-ı Harp Miralayı). 30 Ekim 1918. Fakat Amiral Calthorpe tarafından başka ve gizli bir belge vardı. Türkleri az çok teselli eder şekilde yazılmış ve Türk delegasyonu başkanı Rauf Bey'e verilmiş olan bu belgede Calthorpe, Çanakkale ve Karadeniz Boğazları istihkâmlarının yalnız İngiliz ve Fransız askerleri tarafından işgalini İngiliz hükümetinin kabul ettiğini, işgal kuvvetleri yanında Türk kuvvetlerinin bulunmasını da hükümetine duyurduğunu, İstanbul ve İzmir'e Yunan Askeri gönderilmemesi hakkında Türk dileğini desteklemek suretiyle hükümetine bildirdiği belirtilir.

Sadrazam İzzet Paşa “Onur ve şerefimizi kırıcı şartları kabul edemeyiz; biz başkaları gibi değiliz, namusumuz vardır ve onur kırıcı şartları kabul etmektense arkamızı duvara dayar sonuna kadar savaşıyoruz demişti” . 17 Ekim de böyle düşünen Sadrazam 15 gün sonra mütarekeyi kabul etmişti. İşin en garip tarafı, çok yıllar sonra İsmet İnönü de bu mütareke için “gerçekten mütareke metni okunduğu zaman açık ifade ile göze batacak mahzurlar taşımadığı intibai uyanıyordu” demektedir. (İ. İnönü, Ulus Gazetesi, 31 Mart 1968) (Tansel 1991: 24-29)

Mondros Mütarekesini kabul eden İzzet Paşa, Rauf Bey ve devrin diğer idarecileri hatalı vatanperver idiler demek gerekmektedir. Bu ifadeyi İzzet Paşa; Talat, Enver ve Cemal Paşalar için daha önce kullanmıştı. Mütarekenin 7. maddesi “Müttefiklerin, kendi emniyetlerini tehlikede gördükleri takdirde istedikleri stratejik merkezleri işgale hakları vardı.” şeklindeydi. Mondros Mütarekesi, kaypak hükümlerle doluydu. Kötü niyetle yorumlanıp uygulanınca, Türkiye için öldürücü olabilecekti. Ama Rauf Bey, İngilizlerin kötü niyetli olabilecekleri kanısında değildir. İngiltere'nin Türkiye'yi yok etmek istemeyeceğini söyler. Dört yıllık dünya savaşında Türkiye'de bir İngiliz düşmanlığı doğmadığını ileri sürer. İngiltere'de de bir Türk düşmanlığı doğmadığını ileri sürer. İngiltere'de de bir Türk düşmanlığı bulunmadığını sanır. Kırım Savaşındaki silah arkadaşlığını hatırlar. (Kırım Savaşında İngiltere müttefikimizdir.) Aradan geçen altmış yıl içinde köprülerin altından nice sular aktığını fark etmemiş gibidir. (Şimşir 1985: 18)

Rauf Orbay siyasi hatıralarında, “İngilizler bizi aldatmışlardı” demektedir. “Bütün dünyaca sözünün ehli olmak geleneğinin canlı bir örneği sayılan İngiliz denizciliğinin en yüksek mertebelerine ulaşmış olan Amiral Calthorpe, daha bir ay evvel, Mondros'ta gözlerimin içine bakarak; “Karadeniz'e çıkmaları zarureti hâsıl olsa bile, Yunan harp gemilerinin kimseye görünmemeleri için Boğazdan yalnız geceleri geçmelerini temin

edeceğim.” diye bana kat’i teminat vermiş olduğu halde, şimdi Dolmabahçe önünde demirlettiği, “Averof” da İstanbullu Rumlara ziyafetler çektiriyordu. Çeşitli vazifelerle uzun zaman aralarında bulunarak, her hallerini yakından görüp, ağır başlılıkları, çalışkanlıkları, dürüstlükleri ve bilhassa ahde vefakârlıklarıyla takdir ettiğim İngilizler, bunlar mı idi? Böylesine bir aldaniş, kendi kendime bir türlü izah edemiyordum”. (Orbay 1993: 227)

15 Mayıs 1919’dan, yani İzmir’in işgalinden, yeni devletin Ankara’da kurulduğu 23 Nisan 1920’ye kadar geçen on bir ay sekiz günlük devre Türkiye halkının, halk olarak, başlarında bir avuç cesur öncü, dedelerden hatıra kalmış silahlar, nacaklar, bıçaklar, hatta sopalarla Yunan ordusunu durdurduğu, zaman zaman tepelediği MUCİZE devridir ve Kuvayı-ı Milliye Devri, işte asıl bu devirdir. Celal Bey (Celal Bayar) Kuvayı-ı Milliye teşkilatının bu safhasında iken, Mondros Mütarekesini imzalamış olan Hüseyin Rauf Bey (Orbay), yedinci maddenin tatbikatı karşısında derin bir yeis içinde ve o da “vatanı ancak silahlı bir mukavemetin kurtaracağını” kabul ederek, işgallerin başladığı Ege’ye gelmiş, beraberinde eniştesi Bahriye Binbaşı Aziz bey olduğu halde evvela Akhisar’a oradan Bursa’da Fırka Kumandanı olan Bekir Sami Bey’i ziyaret etmiş, gelirken Bandırma yolunu tercih etmiş, Çerkez Ethem’le ağabeyi Reşit ve Tefvik Beylerle görüşerek yaklaşan tehlikeyi anlatmış, çevrelerinde nüfuzu olan ve Birinci Dünya Harbinde Teşkilat-ı Mahsusa ’da, Eşref Beyin maiyetinde çalışan gerillacıların hazırlanmasını tavsiye etmişti. Ethem’i teşkilatın başına geçirdi. Ethem bey Zile isyanını bastırmaya memur edildi. Anzavur’u tepeleyecekti, kendisine Umum Kuvayı-ı Seyyare Kumandanı unvanı verildi.

Bu devre içinde birkaç şahsiyet akıbetleri ne olursa olsun, kendilerini haşmetle gösterirler: Mahmut Celal Bey (Celal Bayar), Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe ve Çerkez Ethem. (Kutay 1981, 18: 10838-10843)

2. Hüseyin Rauf Bey Anadolu’da:

Rauf Bey ve üç arkadaşı Haziran 1919 başlarında Afyonkarahisar’a gelirler. Rauf Bey’in Ankara’ya geldiğini Mustafa Kemal’e Ali Fuad Paşa bildirir. 12 Haziran 1919’da Havza’ya hareket ederler. Mustafa Kemal Paşa’nın Amasya’ya geldiğini öğrenirler. O geceyi Değirmen köyünde geçiren Ali Fuad Paşa ve Hüseyin Rauf Bey, sabah erkenden Amasya’ya girdiler. Kendilerini bizzat Mustafa Kemal Paşa karşılamıştı.

Ali Fuad Paşa Mustafa Kemal’e:

“- Vaziyet ne şekilde olursa olsun ben ve kolordum daima emrinde kalacaktır.” dedi. Çünkü İstanbul, Mustafa Kemal’i ne pahasına olursa olsun Anadolu’dan çekip almak

kararında idi. Bu kararı önleyecek başlıca üç insan vardı: Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuad Paşa ve Rauf bey. İstanbul Yeni Harbiye Nazırı Nazım Paşa 30 Temmuz 1919 tarih 2733 nolu şifre ile Kazım Karabekir Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanmasını istiyordu. Kazım Karabekir, durumdan Mustafa Kemal'i haberdar etti ve İstanbul'a mertçe cevap verdi. 29 Ağustos'ta Erzurum'dan Sivas'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey, 3 Ağustos 1919'da tehlikeli ve zahmetli bir yolculuktan sonra Sivas'a gelmişlerdi. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da Sivas Lisesi salonunda yapıldı. Kongre riyasetine Mustafa Kemal Paşa seçildi. Reis vekilleri İsmail Fazıl Paşa (Ali Fuad Cebesoy'un babası) ve Hüseyin Rauf Bey (Orbay) idi. Milli Mücadelenin temel ideolojisi olan ve esas fikri Erzurum Kongresinde atılan Misak-ı Milli ALTI MADDE halinde tedvin ve ittifakla kabul edildi. Sivas Kongresi, Misak-ı Milli'yi daha geniş olarak izah eden bir beyanname neşretti. (Kutay 1981, 18: 10848-10887)

İstanbul'da Milli harekete destek olacak bir grubun Osmanlı Meclisi'nde meydana gelmesine son derece önem veren Mustafa Kemal Paşa, eğer bir çoğunluk sağlayabilirse o takdirde bu meclis "Osmanlı Mebusan Meclisi görünüşünden çıkacak, milli hareketin, Anadolu'nun meclisi olacaktı." Bu suretle Mustafa Kemal Paşa, "Meclise Ankara'dan hâkim olacağımı ve istediği kararları aldıracağımı ümit ediyor, meclise katılmak istememekle beraber, aynı meclise başkan olmağı da arzu ediyordu. Heyet-i Temsiliye, milli davaya inanan ve güvenilir bir kişi olan Rauf (Orbay) Bey'in, "Meclis-i Milli küşadında" İstanbul'da bulunmasını uygun görmüştü.

Meclis, 12 Ocak 1920 Pazartesi günü öğleden sonra saat ikide Padişah'ın okunan bir beyannamesiyle açıldı. Fakat Mustafa Kemal Paşa tarafından telkin edilen ve lüzumlu görülen şeylerin bir kısmı gerçekleşemedi, yani ne Mustafa Kemal Paşa başkanlığa getirildi ne de "Müdafaa-i Hukuk Cemiyet-i Grubu" kuruldu. Bununla beraber, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Grubu yerine, meclisteki milliyetçi üyeler tarafından kurulmuş olan Felah-i Vatan Grubunda ilginç konuşmalar oluyor ve önemli kararlar alınıyordu. Nitekim bu Grubun 22 Ocak 1920 tarihli gizli toplantısında, "Mustafa Kemal'in Misak-ı Milli metni okunmuş" ve pek az değişiklikle bu metin, 28 Ocak 1920'deki gizli toplantıda kabul olunmuştu. Müttefik güçleri İstanbul'u işgale karar vermişlerdi. 16 Mart 1920'de askeri işgal başladı. Meclis "ikinci reis vekili Abdülaziz Mecdi, Mebusandan Vehbi Efendilerle Rauf Bey" Padişahla görüştüler ve kendisinden Meclis'in onayı olmadan hiçbir uluslararası antlaşmaya imza konulmamasını istedilerse de Padişah bu sözlere değer vermemişti. Bu milletvekilleri Saray'dan ayrılıp Meclis'e varışlarından az sonra bir İngiliz askeri birliği geldi ve Meclis

Başkanlığından, Rauf Bey’le Kara Vasıf Bey’in kendilerine teslim edilmelerini istedi. Bundan dolayı mecliste çok sınırlı bir hava esti. Bir kısım Milletvekilleri ise İngilizlerin, Türk Milletvekillerini tutukladıklarını bildirir bir kâğıt verdikleri takdirde bu işe razı olabileceklerini söylediler. Sonunda bu fikir çoğunluk kazanmış ve Rauf Bey’le Vasıf Bey, imza karşılığında İngilizlere teslim olunmuştu. (Tansel 1991, 3: 16: 53)

Amiral De Robeck, vapura yükleyip Malta’ya yolladığı bu kişileri kısaca Lord Curzon’a tanıtır. Listelerin üçüncü sırasında bulunan Hüseyin Rauf Bey için: “Eski Bahriye Nazırı Milliyetçi hareketin başlıca teşkilatçılarından biri. Sivas mebusu” der. Adının karşısında bir de rakam vardır: 2776. bu, Rauf Bey’in Malta’daki sürgün numarasıdır. Bundan böyle Rauf Bey, artık İngilizlerin bir konuğu değildir. Tel örgüler arkasında, Polverista kampında tutukludur “Hamidiye” kahramanlığı, bahriye nazırlığı, mütarekenin imzacısı nitelikleriyle de anılmayacaktır. Kendisinden Malta’da, “Savaş tutsağı, siyasal suçlu, savaş suçlusunu” diye söz edildiği olacaktır. Ama bu dönemin İngiliz belgelerinde o, sürekli olarak sadece bir numarayla anılır. 2776 Rauf Bey!

Atatürk olacakları önceden sezmiştir. İki ay önceden tedbirini alır. 22 Ocak 1920 günü Kazım Karabekir Paşa’ya şu emri vermiştir: “İngilizler İstanbul’da saldırıyı arttırarak nazır ya da bazı kimseleri ve özellikle Rauf Bey’i tutuklarsa, buna bir karşılık olmak üzere Anadolu’da bulunan İngiliz subayları tutuklanacaklardır. Bu bakımdan Erzurum’da bulunan Rawlinson’u kaçırmamak için şimdiden tedbir alınmasını rica ederim.” (Atatürk, Nutuk, Belge 226b) Aynı gün Konya ve Sivas’taki Kolordu Komutanlarına da aynı yolda bir şifre telgraf yollanmıştır. Yalnız bu telde Atatürk, tutuklanacak İngiliz subaylarını tutuklayabilmek için şimdiden tedbir alınmasını rica ederim” demiştir. (Atatürk, Nutuk, Belge 226a) 16 Mart günü İstanbul’un işgal edildiği haberlerini alır almaz Atatürk, Kazım Karabekir Paşa’ya: “İstanbul Hükümetine İngilizlerin el koymaları kuşkusuzdur. Rawlinson hakkında eski kararı hatırlatırım.” der. (K. Karabekir, İstiklal Harbimiz, s.500)

Rawlinson’un kontrol altına alınmasıyla Anadolu’da İngiliz avı başlamış olur. Atatürk’ün giriştiği bu misilleme, İngilizlere karşı en etkin silah olacaktır. Malta sürgünlerini kurtarmak için ileride bu sürgünlerin listesiyle pazarlığa girişilecektir. Son tutsak değiş tokuşu 30 Ekim 1921 günü İnebolu limanında yapılacaktır. 25 Ekim Çarşamba günü sürgünler Malta’dan yola çıkarıldılar. Son grupta 2776 Amiral Rauf Bey de vardı. (Şimşir 1985: 20, 397)

Rauf Orbay 1921’de Vekil ve daha sonra Başvekil oldu. Başvekil Rauf Bey, Hariciye vekili İsmet Paşa’ya, Lozan’da Murahhas Heyeti sıfatıyla bulunduğu müddet içinde “Hariciye

Vekili” olarak vekâlet ediyordu. Rauf Bey şu kanaatini sonuna kadar muhafaza etti: “Batı Trakya Türkiye’de kalmalıdır. On iki Ada karasularımızın devamıdır, başkasına verilemez. Irak hududu, Sevr’de bile, İmadiye bizde kalmak şartıyla Musul hudududur. Musul bizim olacaktır. Hatay, Türkiye’nin cenub hudutlarının istitalesidir, gayrıda kalamaz. Tamirat ve tazminata gelince: Vatani harabezare çeviren meş’um bir istilayı mücrime tamir ve tazmin ettirmemek, şehidlerimizin emanetini ifna etmek olduğu kadar, mümasil hiçbir milletlerarası ahide bulunmayan bir ihmal ve hata teşkil eder.” Başvekil Rauf Beyle, Murahhas Heyeti Reisi İsmet Paşa arasındaki muahedenin ruhu ve temeli üzerindeki görüş ayrılığının devamı müddetince, Gazi Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşayı iltizam etti ve destekledi. Rauf Bey, Lozan sulh müzakerelerinin aldığı istikamet taayyün ettiği andan itibaren çekilmek kararında idi. Rauf Bey, kanaatlerinde ve görüşünde belki haklı olmayabilirdi, fakat doğruluğuna inandığı fikrini zevahire feda etmeyi nefsinin zebun etmedi. Rauf Beyin istifası, İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanma günlerine rastlıyordu. 11 Ağustos 1923’te toplanan İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, 13 Ağustos 1923’te, Başvekâlete, aynı zamanda Dahiliye Vekili bulunan Ali Fethi Beyi intihap etti. (Kutay 1981, 18: 11196-11205)

3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Rauf Orbay:

17 Kasım 1924’te: Hüseyin Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele), Cafer Tayyar (Eğilmez) gibi Milli Mücadele kahramanları ile Dr. Adnan (Adıvar) ve daha birçok ünlüler, Cumhuriyet Türkiye’sinde ilk muhalefet partisi olan “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını” kurmuşlardı. 1924 sonunda Kazım Karabekir Paşa “Terakkiperver (İlericiliği seven) Cumhuriyet Fırkasına” Genel başkan seçildi. (Kırzioğlu, 1991: 38)

Mustafa Kemal Paşa; direniş hareketinin öteki liderlerini (Rauf, Refet, Ali Fuat, Cafer Tayyar, Kazım Karabekir, Kara Vasıf, Bekir Sami, Ali İhsan, Nurettin, Hüseyin Avni, Celalettin Arif) Nutuk’ta eleştirir. Lozan antlaşmasından sonra hareket içindeki ayrılığa -ki bu özellikle Rauf’un hazırladığı bir komplo olarak gösterilmektedir- hasredilmiştir. (Atatürk, Nutuk Cilt 2, s. 797)

1925 Şeyh Sait isyanına söz ve davranışları ile yol açtığı gerekçesiyle 3 Haziran 1926’da K. Karabekir’in Muhalefet Partisinin birkaç üyesi sebep gösterilerek TCF kapatılır.

Atatürk’e İzmir suikastını planlayıcılar içine katılmak istenen Rauf Orbay (Lider olarak görüldü) ve Kazım Karabekir Paşa tutuklandı. Kazım Karabekir 1 ay sonra beraat etti (26 Temmuz 1926), Rauf Orbay 10 yıla mahkûm oldu. 1926’dan 1936’ya 10 yıl yurt dışında yaşadı. (Zürcher 1995: 226) (Kırzioğlu 1991: 39) Rauf Orbay ve Mustafa Kemal Millî

Mücadelenin büyük bölümünde dava arkadaşı olmuşlardı. Fakat Cumhuriyetin ilanından sonra yolları ayrıldı.

Kaynaklar

Atatürk, M K, **Nutuk III. Cilt Vesikalar**, Milli Eğitim Basımevi 11. Baskı İstanbul 1970.

Kırzioğlu, MF, **Kazım Karabekir**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1991.

Kutay, C, **Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi**, 18. Cilt, Alioğlu Yayınevi İstanbul, 1981.

Orbay, R, **Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım**, Cilt I, Emre Yayınları, İstanbul, 1993.

Şimşir, BN, **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.1985.

Zürcher, El, **Millî Mücadelede İttihatçılık**, (Çeviren: N. Salioğlu), Bağlam Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1995.